

ТАҚРИЗИ

муқарризи аввал, доктори илмҳои география, профессор Мұхаббатов Холназар Мұхаббатович ба диссертацияи Қаландарзода Насибуллои Маҳмадсаид дар мавзуи «Такмили механизми иқтисодии истифодабарии сарфакоронаи захирхои об (дар мисоли Ҷумхурии Тоҷикистон)», барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯи иҳтиноси 08.00.10 – Менечмент, маркетинг ва нархгузорӣ (менечмент).

Диссертацияи Қаландарзода Н.М. ба яке аз масъалаҳои барои Тоҷикистон ниҳоят муҳими стратегӣ – яъне ба истифодабарии сарфакоронаи захираҳои об баҳшида шудааст. Вазъият аз он ҷиҳат ташвиш овар аст, ки аз 760 ҳазор гектари заминҳои обӣ дар Тоҷикистон, қарib 20% аз нарасидани об танқиси мекашанд. Бинобар ин таҳқиқоти диссертант ба мақсад мувоғиқ аст. Диссертацияи мазкур аз муқаддима, се боб, нух зербоб, хулоса, пешниҳодҳо, ҷадвал, график, диаграммаҳо ва рӯйхати адабиёт дар 187 саҳифаи компьютерӣ иборат мебошад.

1. Мубрамияти мавзуи таҳқиқшаванд

Дар шароити имрӯза инкишофи тамоми соҳаҳои хочагии ҳалқ ва ҷойгиронии тамоми соҳаҳои иқтисодиётро бе дерачаи таъмини захираҳои об тасаввур намудан гайри имкон аст. Муаллифи диссертация дуруст қайд намудааст, ки истифодаи сарфакоронаи захираҳои об қарib дар аксари минтақаҳои мамлакат, ҳусусан дар соҳаҳои кишоварзию саноат ва хочагии манзилию майшӣ ба талаботҳои мавҷуда ҷавобгуй нест. Чунин муносибат дар навбати худ ба истифодаи ғароқилонаи захираҳои об, ифлос гардидани манбаъҳои он, ҳароб гардидани иншоотҳои обтаксимкунӣ, пастшавии ҳолати санитарию гигиенӣ ва гайра оварда мерасонад.

Аз ин хотир муаллиф зарурияти таҳқиқи масъалаи истифодабарии сарфакоронаи обро бо он асоснок менамояд, ки асосҳои назариявӣ ва усулҳои ҳалли мушкилот, махсусан ислоҳоти идоракунии давлатии истифодаи обро дар шароити иқтисоди бозаргонӣ, ташкили баҳодиҳии самараноки арзиши нерӯҳои обию захиравии минтақаҳо, такмили

муносибатҳои иқтисодӣ ҳангоми истифодабарии захираҳои об ба дараҷаи коғӣ таҳқиқи худро наёфтаанд. Бинобар нишон дода шудааст, ки ҳалли мушкилоти масъалаи мазкур имконият медиҳад, ки манфиатҳои давлат ва дигар истифодабарандагони захираҳои об бо дар назардошти дараҷаи устуории экосистемаҳои табиии об мувоғик кунонда шаванд. Ҳалли масъалаи мазкур ва мушкилоти мавҷуда дар ин ҷода зарурати такмили механизми иқтисодии идоракунию истифодаи сарфакоронаи манбаъҳои обро дар мамлакат ба миён меорад.

Бинобар, муҳимијати интиҳоби мавзӯъ аз ҷониби муаллиф ҷавобгӯи ҳамаи талаботҳои илмӣ дар ин бахш мебошад. Дар диссертатсия мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот ҳело хуб баён шудаанд.

2. Навғонҳои илмӣ, ки муаллифи диссертатсия дар давоми таҳқиқоти худ ноил гаштааст ҷунинанд:

- муқаррарот оид ба мағҳуму моҳияти захираҳои об тақвият дода шуда, нақши захираҳои об дар таъмини рушди иҷтимоиву иқтисодии ҷумҳурӣ ва манотики он ҳамчун омили таъсирбахшу таъминкунандай фаъолияти устуори субъектҳои хочагидорӣ, соҳаҳо ва иқтисодиёт асоснок гардида, унсурҳои асосии марбут ба мағҳумҳои нерӯи обӣ ва истифодабарии сарфакоронаи захираҳои обӣ муайян карда шудаанд;

- механизми истифодабарии сарфакоронаи захираҳои об ҳамчун маҷмуи ҷорабиниҳои ташкилӣ, иқтисодӣ, экологӣ, ҳуқуқӣ, техникую технологӣ ва тарбиявӣ ба мақсади таъмини нигоҳдорӣ ва барқароркунии нерӯи обию захиравии ҷумҳурӣ тавсиф дода шуда, ҳусусиятҳо, принципҳо, омилҳо ва фишангҳои асосии танзими истифодабарии сарфакоронаи захираҳои об бо назардошти ҷамъбости таҷрибаи ҳориҷии идоракунии истифодабарии оқилонаи онҳо аниқ карда шудаанд;

- дар натиҷаи таҳлили ҳолат ва сатҳи истифодабарии захираҳои об дар минтақаҳои ҷумҳурӣ ва бахшҳои иқтисодиёти миллӣ тамоюлҳои пурзуршавии тақсимоти нобаробари ҳудудӣ ва солонаи захираҳои об, коҳиши сифати об дар объектҳои об, болоравии вазни қиёсии

обистифодабарӣ дар кишоварзӣ, саноат ва эҳтиёҷоти майшӣ, инчунин афзоиши ҳачми зиёни экологӣ-иктисодӣ аз ифлосшавии объектҳои об ошкор ва арзёбӣ карда шудаанд;

- вазъи истифодабарии микдорӣ ва сифатии захираҳои об дар бахши воқеии иктиносиди миллӣ, аз ҷумла дар соҳаҳои саноату кишоварзӣ дар асоси таҳлили усулҳои баҳодиҳии иктиносидии арзиши захираҳои об дар доираи раванди баркароркунӣ ва ҳифзи нерӯи захираҳои оби ҷумҳурӣ ва манотики он арзёбӣ карда шудааст;

- самтҳои зерини асосии истифодабарии сарфакоронаи захираҳои оби ҷумҳурӣ муайян карда шудаанд:

› такмили механизми идоракуни истифодабарии сарфакоронаи захираҳои обӣ дар пояи афзалият ва татбиқи бештар васеи үнсурҳои иктиносидии таъсиррасонӣ ба обистифодабарандагон;

› гузариш аз усулҳои мустақими идоракуни захираҳои об ба идоракуни сатҳи минтақавӣ дар пояи ғайримарказонидани идоракуни давлатии онҳо ва эътирофи ҳавзаҳои обҷамъқунӣ ҳамчун ҳудуди идоракуни давлатии захираҳои оби минтақа;

› такмили соҳтору ҷузъҳои таркибии механизми иктиносидии идоракуни истифодабарии сарфакоронаи захираҳои об тавассути муайянкунии (ё пешниҳоди) усули заминавии ҳисобкуни мөърҳои пардохтҳо барои таъмини истифодабарии самараноки захираҳои об;

- оид ба самтҳои асосии такмили механизми иктиносидии идоракуни истифодабарии сарфакоронаи захираҳои об дар ҷумҳурӣ ва минтақаҳои он бо назардошти сифати об дар асоси гояи ҳароҷотӣ ва рентавии баҳодиҳии арзиши захираҳои об ҳангоми ташаккулёбии бозори танзимшавандай об бо мақсади беҳдошти ҳолат ва сатҳи истифодаи сарфакоронаи захираҳои оби ҷумҳурӣ пешниҳодҳо таҳия карда шудаанд.

3. Дараҷаи асосноккунии натиҷаҳои таҳқиқот

Асоснокии дараҷаи таҳқиқоти диссертатсия дар заминай маводҳои дар муддати тулонӣ бадастовардаи муаллиф ва аз назари илмию танқидӣ баҳо додаи ба баъзе самту равия ва адабиётҳои ба ин соҳо даҳлдор

(махсусан адабиётҳои хориҷӣ) равона карда шудааст. Натиҷаи тадқиқотҳои дар ин муддат бадастоварда аз назари илмӣ ва амалӣ пурра санчида шудаанд. Ҳаҷми иттилооти истифодашудаи аввалия тасдиқ карда шуда, имконият додааст, ки таҳлили амиқи раванди истифодабарии захираҳои об ва идоракуни онҳо дар доираи механизмҳои иқтисодӣ гузаронида шавад. Натиҷаҳои ҳосилшуда бо ҳам дар алокамандӣ буда, пешниҳодҳои амалӣ бо далелҳои илмӣ пурра гардидаанд. Аз тарафи дигар тавсияҳои илмию амалии муаллиф ба такмили механизми истифодаи сарфакорона ва беҳбудии вазъи экологии захираҳои обӣ дар шароити ҷумҳурий равона шудааст.

Бояд қайд намуд, ки натиҷаҳои илмии диссертатсия як саҳми муҳиме дар пешрафтии иқтисодиёт оид ба масъалаҳои сарфаю самаранок истифодабарӣ ва ҳифзи манбаъҳои об дар миқёси ҷумҳурий мебошад.

4. Баҳо додан ба мазмуну ҳулосаи диссертатсия

Мазмуну муҳтавои диссертатсия дар мумуқадима, се боб ва ҳулосаи он дида шудааст. Мақсад ва вазифаҳои дар ҳуд гузоштаро муаллифи диссертатсия Қаландарзода Н.М. ба пуррагӣ иҷро намудааст.

Дар боби аввал “Асосҳои илмию услубии ташаккули механизми иқтисодии идоракуни истифодабарии захираҳои об”, муаллифи диссертатсия назари олимону мутахассисонро оид ба ҷанбаҳои назариявӣ ва методологии таҳқиқоти идоракунӣ таҳлил намудааст.

Ҳангоми таҳлил диссертант дуруст қайд намудааст, ки дар назарияи рушд таҳқики мушкилоти истифодабарии самараноки захираҳои табии алалхусус захираҳои об яке аз самтҳои асосӣ ва дар оянда дори аҳамияти муҳими стратегӣ мебошад. Барои иқтисодиёти минтақавӣ мушкилоти истифодабарии босамари ҳочагидории захираҳои об ва таҳияи модели нави идоракуни онҳо афзалиятнок маҳсуб меёбад. Муаллифи диссертатсия қайд намудааст, ки яке аз самтҳои таҳқиқи иқтисодиёти минтақавӣ механизми истифодабарии сарфакоронаи захираҳои табии эътироф шудааст, зоро захираҳои табии пойгоҳи

мухими рушди иқтисодиёт ба ҳисоб мераванд. Муаллиф дар инчо фикри яке аз олимони варзидаи замони иттиходи шуравӣ А.А.Минстро овардааст, ки ба ақидаи ў, захираҳои табии ҳамчун чинсҳо дар сатҳи мазкури рушди қувваҳои истеҳсолкунанда омӯхташуда маҳсуб ёфта, барои таъмини талаботи ҷомеаи инсонӣ дар шакли иштироки бевосита дар истеҳсолоти моддӣ истифода бурда мешаванд.

Ба масъалаи мазкур даҳл намуда, муаллиф қайд менамояд, ки ҳангоми таҳқиқот ва ҳалли мушкилоти истифодабарии сарфакоронаи сарватҳои табиӣ бояд равиши минтақавӣ ба назар гирифта шавад. Чунки ҳусусияти хоси равиши минтақавӣ дар раванди таҳқиқи мушкилоти истифодабарии сарфакоронаи сарватҳои табии аз он иборат аст, ки таваҷҷуҳи асосӣ ба мушкилоти ташкили сарфакоронаи ҳудудии истифодаи сарватҳои табиӣ, ошкорсозии алоқамандиҳо бо соҳтори ҳудудии ҳочагӣ аз назари самаранокии он равона карда мешавад. Баъди таҳлили ҳама пахлухои истифодабарии об, муаллиф ба хулоса меояд, ки дар ҷумҳурӣ истифодаи об ҳусусияти исрофкорона дорад. Рушди истеҳсолот минбаъд дар ҳолати нигоҳдории нишондихандаҳои баланди ғунҷоиши об ва ҳочагии об метавонад норасоиҳои обро дар минтақаҳои алоҳида ба таври назаррас пурзур намояд. Оиди ин масъала, муаллиф андешаи ҳудро ҷунин иброз менамояд, ки амиқшавии тамоюли исрофкории обистифодабариро дар ҷумҳурӣ ҳамчун яке аз мушкилоти назарраси рушди иқтисодӣ мамлакат бояд мавриди назар қарор дод.

Дар ин боб муаллифи диссертатсия қайд менамояд, ки барои ҷори шудани муносибатҳои бозаргонӣ дар соҳаи обистифодабарӣ гузаронидани як қатор ислоҳоти институтсионӣ лозим аст. Инҷунин механизми иқтисодии идоракуни обистифодабарӣ ба як қатор зерсистемаҳои таъминкунанда эҳтиёҷ дорад, ки ба ин зерсистемаҳои таъмини ҳукуқӣ, қадрӣ, илмию техниکӣ ва иттилоотӣ дохил мешаванд. Ҳамин тавр таҳлили муаллиф аз номукаммал будани механизми мавҷудаи иқтисодии идоракуни об дарак медиҳад, ки ин дар навбати ҳуд пешбурди корҳои нави илмиро дар ин ҷода талаб менамояд.

Дар ин боб яке аз далелҳои асосиро муаллиф ба масъалаи таҷрибаи хоричии истифодаи об бахшидааст. Идоракунии захираҳои об дар ҷаҳони имрӯза ба шакли байнидавлатӣ, давлатӣ, ҳавзагӣ, ҳудудӣ ва гайра сурат мегирад. Аксари давлатҳои дунё схемаҳои муайяни тақсимоти обро натанҳо дар доҳили як мамлакат, балки дар байни давлатҳои ҳасоя низ вазеъ истифода мебаранд. Масалан, дар давлатҳои Аврупо ҳифзи захираҳои об бо фаъолиятҳо оид ба мубориза бар зидди аз меъёр зиёд истифода намудани об ва ҳарчи бехудаи он равона шудааст.

Қонунгузориҳои аксарияти давлатҳои дунё дар соҳаи об, пеш аз ҳама, танзими давлатӣ дар соҳаи истифодабарӣ ва ҳифзи захираҳои обро дар назар доранд. Муаллиф дар ин фасл таҷрибаи истифодаи обро дар як қатор давлатҳо хело хуб таҳлил намудааст. Масалан нишон додааст, ки дар Германия 6700 корхона барои таъминкунӣ ва 8000 корхона барои берун кардани пасобҳо ҷавобгар мебошанд. Аксарияти ин корхонаҳо шаклҳои ташкилии камуналӣ доранд: онҳо корхонҳои давлатӣ, унитарӣ, иттиҳодияҳои қасбӣ ва ширкатҳои унитарӣ мебошанд.

Боби дуюм «Таҳлили вазъи кунунӣ ва тамоюлҳои истифодабарии захираҳои оби Ҷумҳурии Тоҷикистон» ном дорад.

Бахши аввали ин боб ба таҳлили ҳусусиятҳои табиию хочагидорӣ ва омилҳои истифодабарии захираҳои об дар Тоҷикистон бахшида шудааст.

Тоҷикистон дар саргҳи ташаккулёбии обҳои Осиёи Марказӣ ҷойгир буда, аз захираҳои об бой аст. Вале аз сабаби тақсимоти нобаробар дар минтақаҳои алоҳидаи он норасони об ба назар мерасад. Масалан, ҳангоми тобистон дар ҳавзai дарёи Ому норасони об $465,5$ млн. m^3 ва дар ҳавзai дарёи Сир бошад 94 млн. m^3 мерасад. Дар маҷмуъ ин нишондиҳанда дар мамлакат ба 560 млн. m^3 баробар аст. Яъне агар аҳолии мамлакат бештар қариб 10 млн нафаро ташкил кунад, пас танҳо $4,24$ млн нафар оби нушокиро дастрас карда метавонанд. Дар давраи гузариш ба асосҳо истифодаи устувори об сиёсати давлатии об тамоми маҷмӯи ҷанбаҳои истифода ва ҳарчи захираҳои обро аз мавқеъи ҳифзи тавозуни байни манфиатҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва экологӣ ба ҳам пайваст месозад.

Муаллифи диссертатсия дуруст кайд мекунад, ки масоили захираҳои обӣ ва истифодай оқилонаю сарфакоронаи онҳо яке аз мушкилоти имрӯзai истеҳсолоти кишоварзӣ маҳсуб меёбад. Зоро ҳамасола хочагиҳои поёноб дар мавсими обёрии зироатҳо аз норасоии об танқисӣ мекашанд ва ҳатто дар ҳазорҳо гектар замин зироатҳои кишоварзӣ бо сабаби саривақт обёри нашудан ҳосилхезии паст ба қайд гирифта мешаванд.

Айни ҳол дар мамлакат ҳал кардани масъалаи ҳамоҳангсозии истифодабарии захираҳои об дар соҳаи кишоварзӣ хело муҳим арзёби мешавад. Зоро соҳаи мазкури иқтисодиёт истифодабарандай асосии захираҳои об дар чумхурӣ мебошад.

Маълум аст, ки минбаъд устувории фаъолияти соҳаҳои иқтисодӣ, маҳсусан кишоварзӣ, вазъи экологӣ дар экосистемаҳо, инчунин сатҳи зиндагии аҳолӣ аз бисёрҷиҳат аз самаранокӣ ва ҳолати низоми идоракуни захираҳои об вобаста аст. Бинобар дастрасии ҳадафҳои истифодабарии сарфакоронаи об ва самаранокии истифодай он дар навбати аввал дар кишоварзӣ ҳамчун заминаи муҳимтарини рушди устувори иҷтимоию иқтисодӣ ва экологӣ, ҳамчунин таъмини бехатарии озукавории мамлакат баромад мекунад. Ҳамаи ин,-менависад муаллиф, - зарурияти таҳияи равишҳои навро барои ҳалли мушкилот оид ба ҳифз, азnavистеҳсолкунӣ ва баландбардории самаранокии истифодабарии захираҳои об асоснок мекунад.

Барои сарфай захираҳои об истифодай обёрии қатрагӣ ва технологияҳои дигари обсарфакунанда зарур аст, вале дар шароити Тоҷикистон ин маблаггузории хело калонро талаб мекунад ва ҳоло дар инчода танҳо корҳои таҳқиқотӣ бурда мешаванд. Дар шароити имрӯза мамлакат сармоягузорихо барои азnavисозии иншоотҳои кӯҳнаи гидротехники, пойгоҳҳои насосӣ ва ҷори намудани технологияи обсарфакунандаи обёрии зироатҳои кишоварзӣ ниёз дорад. Муаллиф дуруст кайд кардааст, ки дар бораи кумаки ташкилотҳои байналмиллалӣ ва гайридавлатӣ такмили принсипҳои бозорӣ дар соҳаи кишоварзӣ пайдоиши манфиатҳо барои истифодай технологияҳои мазкур аз ҷониби хочагиҳои обистифодабаранда мусоидат карда наметавонад.

Дар шароити Тоҷикистон омили дигари истифодаи захираҳои об ин оқилона истифодабарии замин мебошад, ки дар натиҷа суръати баланди афзоиши аҳолӣ истифодаи заминҳои обёришаванд ҳело зиёд шуда истодааст. Ба ин хотир муаллифи диссертатсия дуруст қайд менамояд, ки омили асосии рушди соҳаи обёрикунӣ, истифодаи сарфакоронаи оби обёрий, баланд бардоштани самаранокии он ва ба кишт бозгардонидани ҳар як гектар зироат мебошад. Ҳангоми таҳдил ва баҳодиҳии истифодабарии захираҳои об дар мамлакат, муаллиф қайд намудааст, ки айни замон яке аз мушкилоти асосии истеъмоли об дастрасии нокифоя ба захираҳои об дониста мешавад. Ба ҳисоби миёна таъмини аҳолӣ бо оби нӯшоки дар мамлакат аз низоми марказонидай таъмини об ба 58,1% баробар аст. Қисми бокимондаи аҳоли (41,9%) барои эҳтиёчи хоҷагиу нушоқӣ обро аз сарчашмаҳои гуногуни аз ҷиҳати эпидемиологӣ ҳавфнок истифода мебарад.

Дар баробари таҳлили ҳама паҳлӯҳои норасоии об нишондода мешавад, ки оянда хоҷагии оби Тоҷикистонро ба истифодабарии комплексии захираҳои об бо қисман гузаронидани маҷрои рӯйи замини ба маҷрои зери замини ҳамоҳанг бояд соҳт. Яъне технологияҳои ҳозиразамони истифодабарии об ва ҳифзи обектҳои хоҷагии об васеъ истифда бурда шуда, минбаъд дар ҳалли мушкилоти таъмини истифодабарии сарфакорона ва устувори захираҳои об тадбики васеъи механизми иқтисодии идоракунии онҳо нақши мухим ҳоҳад бозид.

Боби сеюми диссертатсия ба масъалаи «Такмили механизми иқтисодии идоракунии истифодабарии захираҳои об дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» баҳшида шудааст.

Муаллифи диссертатсия нишон медиҳад, ки рушди низоми идораи истифодабарии об дар шароити нави иқтисодӣ бо роҳи такмили механизми иқтисодӣ амали гардонида мешавад, ки аз низоми усуљҳо, воситаҳо, амалиёти таъминкунандай фаъолияти танзимгарони бозории истифодаи об иборат аст. Маҳз низоми амалҳои иқтисодӣ самаранокии идора ва истифодаи сарфакоронаи обро бояд таъмин созад. Сатҳи пасти идоракунии ҳамгириёни захираҳои об ва усули ғайрисамараноки

истифодабарии об мушкилоти зиёди иҷтимоиро бамиён овардааст. Махсусан, сифати пасти оби нушокӣ, ҳолати бад ё набудани иншооти тозакунӣ, набудани канализатсия дар аксарияти нуқтаҳои аҳолинишини дехот, ҳамчунин сатҳи пасти фарҳанги санитарии аҳолӣ ба афзоиши бемориҳои вазнини сироятии меъдаю гурда ва ғайра оварда мерасонад.

Муаллифи диссертатсия дуруст қайд намудааст, ки дар ин соҳа мушкилоти асосӣ ин ихтисори низоми назоратбарӣ аз болои захираҳои об дар мамлакат мебошад. Низоми маниторинги гидрометеорологӣ дар ҳолати ногувор қарор дорад. Ин, пеш аз ҳама дар набудани чунин ҳадамот дар минтақаҳо зоҳир мегардад. Ҳоло дар минтақаҳои ҷумҳурий, сатҳи нисбатан пасти дарки ҷомеа ва иштироки аҳолӣ дар банақшагирии экологӣ ва хифзи муҳити зист, аз он ҷумла, дар бахши захираҳои об мушоҳида мешавад.

Ба ақидаи муаллиф дар шароити Тоҷикистон, равиши нисбатан обективӣ арзёбии иқтисодии истифодабарии захираҳои об дар асосӣ рентай диференсионалӣ мебошад. Дар он баҳогузории пулии обҳои табиӣ самараero дар назар дорад, ки дар натиҷаи иловакунии меҳнати ҷамъияти бо захираҳои маҳдуди табиии сифатҳо ва мавқеъҳои гуногун бо назардошти нақши муайянкунандай омили экологӣ ба вучуд омадааст.

Баробари арзёбии иқтисодии захираҳои об такмили механизми иқтисодии идоракунии захираҳои об, махсусан дар доираи минтақавӣ аҳамияти муҳим пайдо мекунад. Аз ин лиҳоз дар диссертатсия дуруст омадааст, ки самти нисбатан мувоғиқ дар ин бобат таҳияи равиши сифатан нави идоракунии захираҳои об дар асосӣ баҳисобигирии омили минтақавӣ ба ҳисоб меравад. Яъне звенаи асосӣ бояд ҳавзаи дарё дониста шавад, ки дар доираи он истифодабарии комплексии захираҳои об таъмин карда шавад.

Дар боби охирин муаллиф инҷунин ба масъалаи самтҳои асосии истифодабарии сарфакоронаи захираҳои об дар мамлакат дикқати асосӣ медиҳад. Яке аз самти муҳим дар соҳаи кишоварзӣ ин мусоидат ба

иноватсияҳо мебошад. Нишон дода мешавад, ки дар чанд даҳсолаи охир ҳолати обёрикунонӣ ва мелиоратсияи заминҳо ташвишовар аст, ки яке аз сабабҳои он меъёри зиёд обгирии иншоотҳои гидротехники аз дарёҳо мебошад, ки ҳоло $16,5\text{млрд.м}^3$ ташкил медиҳад. Ин ҳолат ба он овардааст, ки дар аксари заминҳои кишт ҳангоми тобистон сатҳи обҳои зеризаминӣ боло рафта, он боиси шурӯзании заминҳои шудгор мегардад.

Ба қатори самтҳои асосӣ нисбати истифодабарии захираҳои обӣ дар соҳаи кишоварзӣ ин усули обёрикунонии қатрагӣ мебошад, ки он ба вазъи беҳдошти заминҳои обӣ мусоидат мекунад. Нишон дода мешавад, ки низоми обёрии қатрагӣ, дар муқоиса ба обёрии муқаррарӣ аз тариқи ҷуйҳо аз 1,5 то 2,0 маротиба самаранок мебошад. Ин намуди обёрий дар баробари дигар баробарии заминҳоро аз эрозия нигоҳ дошта, алафҳои бегона ва ҳавфи меҳнатро барои тозакардани ҷӯю заҳбурҳо кам намуда, то 90% поруи ҳамроҳшударо сарфа менамояд.

Хулоса ва пешниҳодҳои муаллиф муайян менамояд, ки истифодаи сарфакоронаи захираҳои об дар Тоҷикистон яке аз омили муҳими такмили механизми иқтисодӣ ва маҳсусан соҳаи кишоварзӣ буда, он дар сатҳи баланд аз назари илмӣ асоснок карда шудааст.

5. Натиҷаи нашри корҳон илмӣ, хулоса ва пешниҳодҳо

Муаллифи диссертатсия мазмуну қоидаҳои тадқикотӣ ва хулосаю пешниҳодҳои худро дар 16 мақолаи илмӣ аз он ҷумла 5 мақола дар нашрияҳои КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба табъ расидаанд.

6. Мувоғиқаи автореферат ба мазмуни диссертатсия ва маводҳои дар он нашршуда мазмуни асосии диссертатсияро инъикос менамояд.

7. Эродҳо нисбати мазмуни диссертатсия ҷунинанд:

1. Дар диссертатсия баъзе далелҳои илмӣ пурра ошкор наёфтаанд.
2. Дар саҳифаи 81 омадааст: “дар минтақаҳои инкишофи таҳшинҳои полезӣ...” шояд таҳшинҳои давраи полеозӣ бошад?

3. Дар сахифаи 139 омадаст, ки ҳангоми истифодабарии об “ аз баҳри одатҳои кӯҳнаи заравар баромада ...”. Баракс дар одатҳои кӯҳна обро чизи муқаддас мешумориданду ва ҳечгоҳ ифлосиро ба об намепартофтанд.
4. Хуб мебуд, ки дар баробари таҳлили таҷрибаи давлатҳои мутараккӣ баъзе мисолҳо аз давлатҳои аз ҷиҳати иқтисодӣ дар сатҳи Тоҷикистон буда, оварда мешуд.
5. Дисертасия ба забони хуби адабӣ навишта шудааст, вале дар баъзе ҳолат ҷумлаҳои мураккаби тулонӣ дучор меоянд, ки мазмуни онро каме коҳиш медиҳанд.
6. Баъзе ҷумлаҳои вомехӯрад, ки мазмунан ҳароб ба назар мерасад: “зарари иқтисодиирасида аз вайронкорӣ” (саҳф.153).

Дар маҷмуъ, ин эродҳо мазмун ва арзиши баланди илмии дисертасияро паст накарда, ҳусусияти ҷузъӣ доранд ва танҳо ба хотири дар оянда беҳбудшавии кор пешниҳод шудаанд.

Кори диссертационии Қаландарзода Насибуллои Маҳмадсаид дар мавзуи «Такмили механизми иқтисодии истифодабарии сарфакоронаи захираҳои об» (дар мисоли Ҷумҳурии Тоҷикистон) кори мустакили илмӣ буда, муҳимияти ин мавзуъ, навғонӣ, вазифа ва ҳулосаи он дар сатҳи балан ҷавобгӯи ҳама талаботҳои илмӣ мебошад ва муаллифи он барои ноил шудан ба номзади илмҳои иқтисодӣ аз руи ихтисоси 08.00.10 – Менечмент, маркетинг ва нарҳгузорӣ (менечмент) сазовор мебошад.

Муқарризи расмӣ: Доктори илмҳои география,
профессори кафедраи методикаи таълими гоеграфия
ва туризми ДДОТ ба номи С.Айнӣ

Муҳаббатов Муҳаббатов X.M.

Имзои Муҳаббатов X.M.-ро тасдиқ мекунам:

Сардори раёсати кадрҳо ва корҳои маҳсусӣ

ДДОТ ба номи С.Айнӣ

А. Мустафозода А. Мустафозода